

Merkantilismen som „moraløs“ i Maal og Midler, i Sammenhæng hermed som præget af en indgroet Irreligiøsitet. De merkantilistiske Metoder ved Anvendelse af menneskelig Arbejdskraft har givet sig saadanne typiske Udslag som det amerikanske Neger-slaveri og det af Colbert med saa stor Nidkærlighed protegerede franske Galej-slaveri (Bondestandens forøgede Undertrykkelse i flere Lande, f. Eks. gennem Stavn-sbaandet i Danmark, har jo ogsaa haft sin nære Forbindelse med merkantilistisk Tankegang). Paa den anden Side førte de merkantilistiske Statsmænds Ligegyldighed overfor kirkelige Hensyn til en meget nyttig og frugtbar Beskyttelse af dygtige næringsdrivende „Kættre“, som ellers vilde have været prisgivet Ortodoksiens Forfølgelse.

I nogle „Slutord“ kaster Forfatteren et Blik paa den Periode, der er forløbet efter Liberalismens Sejr over Merkantilismen. Det blev ikke Liberalismen, der alene kom til at præge Udviklingen, som Modstrøm kom til at gaa en „konservativ“ Bevægelse, der, skønt væsensforskellig fra den i sin Kærne „radikale“ Merkantilisme, kom til at fremdrage og forny visse af dennes Metoder. Prof. Heckscher fastslaaer til allersidst, at Merkantilismen saa lidt som nogen anden historisk Foreteelse nogensinde kan komme helt og holdent tilbage, men at den dog som Grundlag og Parallel „kan bidrage til at fordybe vor Indsigt om Nutidens og Fremtidens Problemer indenfor økonomisk Politik“.

Det er givet, at paa tilsvarende Maade har alle betydningsfulde historiske Fænomener deres aktuelle Interesse. Hvad Merkantilismen angaar, ejer nu nordisk Litteratur i Heckschers Værk den Fremstilling, der for enhver interesseret kan tjene til fyldestgørende Indledning i alle afgørende Problemer.

Hans Jensen.

S. E. HARRIS: *The Assignats*. Harvard Economic Studies, vol. XXIII. Cambridge Mass. 1930. 293 S.

Assignaterne er et Kapitel i den økonomiske Historie, som i Tidens Løb har fristet mange Forfattere til Behandling. Som Begrundelse for sit fornyede Studium af dette Emne peger Forf. dels paa den Betydning, det kan have at se hin Tids Inflation paa Baggrund af den pengeteoretiske Indsigt og Erfaring, Verden har vundet siden 1914, dels paa den Omstændighed, at der i de sidste 15 Aar er fremdraget og offentliggjort hidtil ukendt Materiale hin Periode vedrørende i et fast

Merkantilismen som „moraløs“ i Maal og Midler, i Sammenhæng hermed som præget af en indgroet Irreligiøsitet. De merkantilistiske Metoder ved Anvendelse af menneskelig Arbejdskraft har givet sig saadanne typiske Udslag som det amerikanske Neger-slaveri og det af Colbert med saa stor Nidkærlighed protegerede franske Galej-slaveri (Bondestandens forøgede Undertrykkelse i flere Lande, f. Eks. gennem Stavn-sbaandet i Danmark, har jo ogsaa haft sin nære Forbindelse med merkantilistisk Tankegang). Paa den anden Side førte de merkantilistiske Statsmænds Ligegyldighed overfor kirkelige Hensyn til en meget nyttig og frugtbar Beskyttelse af dygtige næringsdrivende „Kættre“, som ellers vilde have været prisgivet Ortodoxiens Forfølgelse.

I nogle „Slutord“ kaster Forfatteren et Blik paa den Periode, der er forløbet efter Liberalismens Sejr over Merkantilismen. Det blev ikke Liberalismen, der alene kom til at præge Udviklingen, som Modstrøm kom til at gaa en „konservativ“ Bevægelse, der, skønt væsensforskellig fra den i sin Kærne „radikale“ Merkantilisme, kom til at fremdrage og forny visse af dennes Metoder. Prof. Heckscher fastslaaer til allersidst, at Merkantilismen saa lidt som nogen anden historisk Foreteelse nogensinde kan komme helt og holdent tilbage, men at den dog som Grundlag og Parallel „kan bidrage til at fordybe vor Indsigt om Nutidens og Fremtidens Problemer indenfor økonomisk Politik“.

Det er givet, at paa tilsvarende Maade har alle betydningsfulde historiske Fænomener deres aktuelle Interesse. Hvad Merkantilismen angaar, ejer nu nordisk Litteratur i Heckschers Værk den Fremstilling, der for enhver interesseret kan tjene til fyldestgørende Indledning i alle afgørende Problemer.

Hans Jensen.

S. E. HARRIS: *The Assignats*. Harvard Economic Studies, vol. XXIII. Cambridge Mass. 1930. 293 S.

Assignaterne er et Kapitel i den økonomiske Historie, som i Tidens Løb har fristet mange Forfattere til Behandling. Som Begrundelse for sit fornyede Studium af dette Emne peger Forf. dels paa den Betydning, det kan have at se hin Tids Inflation paa Baggrund af den pengeteoretiske Indsigt og Erfaring, Verden har vundet siden 1914, dels paa den Omstændighed, at der i de sidste 15 Aar er fremdraget og offentliggjort hidtil ukendt Materiale hin Periode vedrørende i et fast

utroligt Omfang. Og han har haft den Tilfredsstillelse, at det dygtige og grundige Arbejde, der utvivlsomt ligger bag hans velskrevne Bog, har sat Frugt i Resultater af ikke ringe Interesse.

I Bogens to første Kapitler giver Forf. en Oversigt over Assignaternes Oprindelse og over de franske Financers Tilstand i Revolutionens første Aar. Han stiller sig skeptisk overfor den af adskillige Forfattere nærede Anskuelse, at Assignaterne blev skabt for at muliggøre Nationalgodsernes Afsætning; de maa efter hans Mening først og fremmest betragtes som et finansielt Hjælpemiddel, uden hvilket Revolutionen simpelt hen ikke havde ladet sig gennemføre; men paa den anden Side hævder han, at Skatterne ingenlunde svigtede saa fuldstændigt, som mange har været tilbøjelig til at mene.

Det følgende Kapitel om Forholdet mellem Jorden og Assignaterne vil muligvis give Nutidens Tilhængere af „Jordpenge“ af den ene eller den anden Art en Smule mere Tilfredsstillelse end tidligere Behandlinger af Emnet. Selvfølgelig slutter Harris sig *principielt* til den Opfattelse, der er gjort gældende af saa godt som alle Økonomer fra J. St. Mill til Hawtrey, at det beroede paa en Misforstaaelse, at Assignaterne virkelig var „dækkede“ med Jord, og han fremhæver udtrykkelig Wicksells Bemærkning om, at Forudsætningen herfor maatte have været, at Nationalgodserne afhændedes til en paa Forhaand fikseret Pris og ikke — som det faktisk skete — til den Højestbydende. Men alligvel hævder han, at Folkets *Tro* paa, at Jorden tjente som virkelig Sikkerhed for Sedlerne, øgede Tilliden til disse og derigennem forlenede dem med en højere Værdi, end de ellers vilde have kunnet opnaa; efter de ulyksalige Erfaringer, man i sin Tid havde gjort med John Laws Pengesedler, var det en uomgængelig Nødvendighed for Revolutionens Mænd at bibringe Masserne det Indtryk, at der her var Tale om Papirpenge af en helt ny Slags; desuden blev der faktisk, især i de første Aar, gennem Jordsalgene inddraget og brændt betydelige Mængder af Assignater. I Modsætning til dem, der under Henvisning til Assignaternes stadig synkende Værdi har paastaaet, at man praktisk talt forærede Nationalgodserne bort, hævder Harris, at Regeringen i Betragtning af de kaotiske Tilstande og det store pludselige Udbud var forholdsvis heldig med deres Afhændelse.

Medens tidligere Forfattere som oftest har anvendt de forskellige foreliggende Udtryk for Assignaternes Depreciering — Priserne paa Guld og Sølv, paa fremmed Valuta og paa

Varer — i Flæng og uden nærmere Begrundelse, diskuterer Harris udførligt disse forskellige Maalestokkes Fortrin og Mangler (Kap. IV). Han foretrækker *Prisindextal* eller i Mangel deraf spredte *Prisnoteringer*, skønt han er klar over de vægtige teoretiske Indvendinger, der kan rettes mod deres Brugbarhed i Perioder med vidtdreven Maksimalprispolitik.

Et Hovedpunkt i Afhandlingen er Analysen (i Kap. V) af de interessante Tabeller, som Centralregeringen i 1797 paalagde hvert af de 86 Departementer at udarbejde til Brug ved Regulering af Gældsforhold. Skønt disse Tabeller sikkert betegner et temmelig enestaaende Materiale i Papirpengenes Historie, har tidligere Forfattere mærkværdig nok ikke skænket dem nævneværdig Opmærksomhed. De indeholder for Perioden 1791—96 maanedlige Opgivelser af Assignaternes lokale Værdi baseret paa Priserne paa Guld og Sølv, paa Jord og paa en Række forskellige Varer. Ved at tage et Gennemsnit af Maanedstallene fra 83 Departementer danner Forf. først et almindeligt Index til Belysning af Assignaternes faldende Værdi, og dernæst gaar han udførligt ind paa Deprecieringens højst forskellige Omfang i de enkelte Egne af Landet. Skal man tro disse Tabeller, havde Assignaten i sidste Halvdel af 1793 i et enkelt Departement endnu bevaret 80 pCt. af sin Værdi, medens den i et andet havde tabt 80 pCt. af Værdien, og selv mellem tilgrænsende Departementer var der forbausende store Forskelligheder. Forf.s Hovedresultat er, at Assignaternes Værdi holdt sig bedre i de vestlige Departementer end i de østlige, hvor der tillige cirkulerede udenlandsk Mønt; ligeledes var den højere i Nordfrankrig end mod Syd, hvor der under hele Revolutionen var stor Mangel og derfor høje Priser paa Fødevarer; lavest laa Assignaterne dog i Paris, hvor saa mange af Sedlerne først sattes i Omløb, hvor Hungersnøden ligeledes Gang paa Gang truede, og hvor endelig Spekulation og bedre Markedsorganisation medførte en hurtigere Diskontering af den synkende Pengeværdi. Men selv om Forf. kan anføre baade de her antydende og adskillige andre Momenter som Forklaring paa de konstaterede lokale Forskelligheder i Pengeværdien, er det alligevel paafaldende, at medens Assignaterne gennemgaaende vurderes lavest i Paris, Revolutionens Arnested, var Reaktionens faste Borg, Vendée, det Sted, hvor Revolutionspengenes Værdi holdt sig bedst; det harmonerer i hvert Fald ikke godt med den Vægt, Forf. selv lægger paa *Tilliden* til Pengene som en væsentlig Forudsætning for deres Værdi; snarere vækker det en Formodning om, at *Tabellernes*

Konstruktionsmaade i de enkelte Departementer har været mere forskellig, end Forf. er tilbøjelig til at ville medgive.

I sit Kapitel om Priskontrol og Rationering (VI), kommer Forf. til den Konklusion, at Systemet trods mange Omgaaelser var saa nogenlunde effektivt, i hvert Fald under Rædselsherredømmet. I denne Forbindelse gør han opmærksom paa, at alle disse Foranstaltninger i Virkeligheden hindrede Folk i at give alle deres Assignater ud og førte til en betydelig „hoarding“ af Pengesedler. For Staten, der havde Førsteret til at gøre Indkøb af de forhaandenværende Forraad, betød de kunstigt nedholdte Priser derimod, at den kunde bestride sine Udgifter med langt færre Assignater, end den ellers havde behovet. Maksimalpriserne hævede saaledes Assignatens Værdi i det offentliges Haand, men *sænkede* den i den private Borgers.

De to følgende Kapitler (VII—VIII) indeholder en detaljeret Undersøgelse af Deprecieringens Aarsager. I Modsætning til dem, der nøjes med en Henviisning til den overdrevne Seddeludstedelse, søger Harris at trænge til Bunds i det Sammenspil af forskelligartede Kræfter, som til enhver Tid betinger Pengeværdiens Højde. Troen paa den „Sikkerhed“, Nationalgodserne frembød, den skiftende Situation paa Fødevaremarkedet og i det hele taget Vareudbudets vekslende Størrelse samt Metalpengenes stærkere eller svagere Konkurrence er de Faktorer, han lægger mest Vægt paa. — Kap. IX behandler Genindførelsen af Metalfoden samt Forsøgene paa at gøre Ret og Skel i Forholdet mellem Kreditorer og Debitorer; dette sidste Problem er dog nok saa klart udredet i Professor Heckschers fortræffelige — af Harris ukendte — Afhandling i Ekon. Tidskr. 1921. — Endelig giver Bogens sidste Kapitel (X) en Oversigt over de mange forskellige Faktorer, der i det behandlede Tidsrum øvede Indflydelse paa Vexelskursens Højde saavel som over Regeringens talrige Indgreb i den udenrigske Omsætning.

Selv om næppe alle vil føle sig helt overbevist af Forf.s Resultater med Hensyn til Nationalgodsets Betydning for Assignaternes Værdi og til de lokale Variationer i deres Depreciering, kan man kun glæde sig over det store og interessante Materiale til Belysning af vigtige Sider af Papirpengenes Problem, som her lægges frem paa klar og overskuelig Maade.

Carl Iversen.